

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Жильцов О.Б.
« 01 » 09 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Кризова психологія з практикумом»
Змістовий модуль «Суїцидологія»

для студентів

напряму підготовки 053 Психологія

освітнього рівня другого (магістерського)

освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

спеціалізації

Київ – 2020

Розробник:

Фурман Вікторія Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладач:

Фурман Вікторія Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 27.08. 2019 р. № 9

Завідувач кафедри _____ (О.П. Сергуськіва)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія)

28.08. 2019 р.

Керівник освітньої програми _____ (О.П. Сергуськіва)

Робочу програму перевірено

03.09. 2019 р.

Заступник директора _____ (Р.О. Павленко)

Проготовано:

на 2019/2020 н.р. _____ (Сергуськіва О.П.), « 31 » 08 2019 р., протокол № 8

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергуськіва О.П.), «__»__ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергуськіва О.П.), «__»__ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (Сергуськіва О.П.), «__»__ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	3/90	
Курс	5	
Семестр	9	
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	
Обсяг кредитів	3	
Обсяг годин, в тому числі:	90	
Аудиторні	24	
Модульний контроль	6	
Семестровий контроль	10	
Самостійна робота	50	
Форма семестрового контролю	–	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – вивчення теоретичних аспектів суїцидології як інтегрованої наукової галузі та формування у здобувачів умінь і навичок надання психологічної допомоги при суїциді.

Завдання курсу:

- аналіз феномену суїциду, його детермінації, виявів і наслідків;
- розкриття змісту суїцидальної поведінки особистості;
- інтеграція та систематизація знань про можливі кризові стани особистості в сучасних суспільних трансформаціях;
- опанування технологій психологічної допомоги при суїциді.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Кризова психологія з практикумом. Суїцидологія» забезпечує формування таких загальних та фахових компетентностей:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.
- СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншувалежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
- СК12. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини.
- СК13. Здатність до рефлексії та супервізії власної фахової діяльності.
- СК14. Здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в екстремальних і кризових ситуаціях.
- СК15. Здатність вибудовувати передбачувану тактику профілактики дистресу чи кризового стану людини.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Кризова психологія з практикумом. Суїцидологія» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання:**

- ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 Теоретичні основи суїцидології

Лекція 1. Теоретичні основи психології суїцидальної поведінки

Соціально-історичний аспект проблеми самогубства. Поняття та основні теорії суїцидальної поведінки. Етапи та спільні риси суїцидальної поведінки. Наукові погляди З. Фрейда, А. Адлера, К. Меннінгерата інших науковців на проблеми суїциду. Теорія діяльності та адаптації. Психокультурна теорія. Альтернативні теорії.

Основні поняття теми: суїцид, аутоагресивна поведінка, передсуїцидальний синдром, фрустрація, суїцидальні тенденції.

Семінар 1. Характеристика сучасного стану проблеми суїциду в Україні: основні тенденції та риси.

Кризове суспільство як сприятливий фактор виникнення суїцидальних тенденцій. Особливості організації допомоги суїцидентам в Україні.

Практичне заняття 1. Діагностика суїцидальних тенденцій:

- ✓ використання опитувальників і шкал депресивності й тривожності;
- ✓ застосування проєктивних методик для діагностики суїцидальних тенденцій.

Практичне заняття 2. Розробка програми профілактики самогубств серед підлітків, яка могла би бути запропонована для реалізації у освітніх та виховних закладах та для позашкільної роботи з підлітками.

Змістовий модуль 2 Психологічні особливості особистості суїцидентів

Лекція 2. Особистість суїцидента: чинники суїцидальної поведінки, вікові особливості

Психопатологічна основа суїциду. Особистісні властивості суїцидентів. Нейробіологічні маркери суїцидальних тенденцій. Генетичне наслідування суїцидальних тенденцій. Соціальні чинники, що зумовлюють суїцидальні поведінку. Характеристика суїцидентів різних вікових груп. Суїцидальні чинники за Р. Комером.

Основні поняття теми: генетичне наслідування, стрес, індуковані суїциди, екстремальна ситуація, параноїдальні тенденції, тривога, депресія.

Семінар 2. Ознаки та чинники суїцидальної поведінки особистості.

Нейробіологічні детермінанти аутоагресивної поведінки. Зв'язок демографічних ознак і суїцидальної поведінки. Гендер як чинник

суїцидальної поведінки. Роль несприятливої життєвої ситуації та спотвореної життєвої позиції у виникненні суїцидальних тенденцій.

Практичне заняття 3. Складання психологічного портрету самогубці (на матеріалі аналізу особистості літературно-художнього персонажу).

Практичне заняття 4. Опрацювати типи акцентуованих особистостей (за К. Леонгардом), для яких суїцидальна поведінка може бути найбільш властивою. Обґрунтувати свої міркування.

Змістовий модуль 3

Надання психологічної допомоги при суїциді

Лекція 3. Технології надання психологічної допомоги суїцидентам

Виявлення психологічного сенсу суїциду. Техніки психологічної допомоги: активне слухання. Правила активного слухання. Якості ефективного слухача. Техніки відображення думок і почуттів. Техніки подолання аутоагресії. Переорієнтація на інші цінності. Правила психотерапії суїцидального клієнта. Особливості телефонного консультування клієнта, який виявляє суїцидальні наміри. Перші кроки до подолання реактивної несприятливої депресії. Психологічна допомога людям, які пережили суїцид близьких.

Основні поняття теми: активне слухання, відображення, аутоагресія, суїцидальні наміри, депресія, реактивна несприятлива депресія.

Семинар 3. Кризова психологічна інтервенція: поняття, напрямки, методи й техніки.

Українська соціально-психологічна консультативна служба: історія становлення, основні принципи та завдання її функціонування. Розвиток методів психотерапії постсуїцидальної кризи.

Практичне заняття 5. Відпрацювання окремих технік психологічного консультування:

- ✓ встановлення невербального контакту;
- ✓ техніка відображення почуттів;
- ✓ техніка зворотного зв'язку;
- ✓ освоєння директив як методу впливу;
- ✓ засвоєння техніки переказу як методу впливу у ситуації інтерв'ю;
- ✓ прийоми роботи з аутоагресією;
- ✓ прийоми пошуку альтернативних рішень.

Практичне заняття 6. Особливості психологічної допомоги дітям, які пережили суїцид батьків.

ПТСР-синдром як наслідок переживання самогубства близької людини: особливості терапії для даного контингенту потерпілих:

✓ опрацювати і засвоїти діагностичні критерії ПТСР-синдрому за «Діагностичними критеріями DSM- IV-R»;

✓ написати психотерапевтичну казку для роботи з дитиною, котра пережила самогубство близької людини.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Разом			64		64		64
Максимальна кількість балів: 192							
Розрахунок коефіцієнта: $192 : 100 = 1,92$							

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи суїцидології

Тема 1. Теоретичні основи психології суїцидальної поведінки – 16 год.

Охарактеризуйте детермінанти суїцидальної поведінки дітей та підлітків в Україні. Окресліть роль алкоголю та наркотиків у виникненні та реалізації суїцидальних тенденцій у підлітковому віці – 5 балів.

Змістовий модуль 2. Психологічні особливості особистості суїцидентів

Тема 2. Особистість суїцидента: чинники суїцидальної поведінки, вікові особливості – 17 год.

Проаналізуйте інформаційне поле щодо частоти і поширеності самогубств серед психічно хворих людей – 5 балів.

Змістовий модуль 3. Надання психологічної допомоги при суїциді

Тема 3. Технології надання психологічної допомоги суїцидентам – 17 год.
Написати листа від імені психолога людині, яка зважилася на самогубство (підліткові чи дорослому – на вибір). Можливий алгоритм написання листа – 5 балів:

- ✓ означити розподіл відповідальності;
- ✓ уточнити можливості психолога і адресата;
- ✓ повідомити безоцінно психологічну інформацію;
- ✓ окреслити свою позицію через зворотній зв'язок;
- ✓ намітити перспективи адресата.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Кількість балів за роботу під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких критеріїв:

- своєчасність виконання навчальних завдань 1б;
- повний обсяг їх виконання 1б;
- якість виконання навчальних завдань 2б;
- творчий підхід у виконанні завдань 1б.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульні контрольні роботи виконуються в письмовій комбінованій формі.

Таблиця 6.3.1

Зміст і критерії оцінювання модульних контрольних робіт

Змістовий блок і його призначення	Форма	Максимальна кількість балів
Перший (визначення якості володіння базовими поняттями)	тести	15
Другий (виявлення здатності до аналізу, синтезу, конкретизації й узагальнення змісту навчальної дисципліни)	запитання, що передбачає розгорнуту відповідь	4
Третій (встановлення спроможності до застосування знань на практиці)	психологічна задача	6

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.
Не передбачено навчальним планом.

6.5. Орієнтовний перелік питань для комплексного семестрового контролю.

1. Охарактеризуйте сучасний стан проблеми суїциду в Україні: основні тенденції та риси.

2. Обґрунтуйте думку: кризове суспільство як сприятливий фактор виникнення суїцидальних тенденцій.
3. Окресліть особливості організації допомоги суїцидентам в Україні.
4. Окресліть детермінанти аутоагресивної поведінки з точки зору психодинамічної концепції.
5. Охарактеризуйте проблему самогубства як дезадаптивну реакцію особистості на життєву кризу.
6. Опишіть відомі Вам нейрофізіологічні механізми аутоагресії.
7. Надайте та обґрунтуйте детермінанти суїцидальної поведінки дітей та підлітків.
8. У чому полягає роль алкоголю та наркотиків у виникненні та реалізації суїцидальних тенденцій.
9. Опишіть суїцидонебезпечні стани в осіб інволюційного віку та окресліть етапи їх профілактики.
10. Окресліть чинники суїцидальної поведінки у хворих на шизофренію.
11. Охарактеризуйте частоту та поширеність самогубств серед психічно хворих.
12. Перерахуйте та опишіть відомі Вам методи психологічної превенції.
13. Окресліть процес втручання в реалізацію суїцидальних дій.
14. Надайте визначення поняттю «превенція». У якому вигляді це використовується щодо самогубств?
15. Опишіть у чому полягає суть кризової психологічної інтервенції: окресліть поняття, напрямки, методи й техніки.
16. Опишіть відомі Вам техніки психологічного консультування суїцидальної особистості.
17. Окресліть у чому полягають особливості переживання людьми самогубства близьких.
18. Охарактеризуйте особливості прояву ПТСР як наслідок переживання самогубства близької людини: особливості терапії для даного контингенту потерпілих.
19. Проаналізуйте особливості соціальних зв'язків і стосунків суїцидентів.
20. Окресліть схему збору анамнезу психологом під час проведення бесіди з суїцидентам.
21. Охарактеризуйте етіологічну та морфологічну класифікацію соціальних типів самогубств.
22. Опишіть особливості телефонного консультування клієнта, який виявляє суїцидальні наміри.
23. Окресліть правила психотерапії суїцидального клієнта (за Хайнцом Хензелером).
24. Охарактеризуйте сутність формування навичок психологічної допомоги при суїциді.
25. Надайте відому Вам інформацію про Українську соціально-психологічну консультативну телефонну службу: тезово окресліть її історію становлення, основні принципи та завдання її функціонування.

26. Опишіть принципи побудови терапії постсуїцидальних станів.
27. Окресліть що входить в поняття і процедуру поственції.
28. Опишіть програму з попередження суїцидів за Р. Комером.
29. Окресліть антисуїцидальні чинники особистості за Л.Е. Орбан-Лембриком та Н.В. Абдюковою.
30. Охарактеризуйте технології надання психологічної допомоги суїцидентам.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Навчально-методична картка дисципліни «Кризова психологія з практикумом. Суїцидологія» для студентів спеціальності 053 Психологія, освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

Разом: 90 год., лекції – 6 год., семінарські заняття – 6 год., практичні заняття – 12 год., модульний контроль – 6 год., самостійна робота – 60 год.
Максимальна кількість балів - 192 Коефіцієнт – 1,92

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3
Назва модуля	Теоретичні основи суїцидології	Психологічні особливості особистості суїцидентів	Надання психологічної допомоги при суїциді
Кіль-сть балів за модуль	64 бали	64 бали	64 бали
Теми лекцій	1.Теоретичні основи психології суїцидальної поведінки – 1 бал.	2.Особистість суїцидента: чинники суїцидальної поведінки, вікові особливості – 1 бал.	3.Технології надання психологічної допомоги суїцидентам – 1 бал.
Кількість балів	1 бал	1 бал	1 бал
Теми семінарів	1.Характеристика сучасного стану проблеми суїциду в Україні: основні тенденції та риси – 11 балів.	2.Ознаки та чинники суїцидальної поведінки особистості – 11 балів.	3.Кризова психологічна інтервенція: поняття, напрямки, методи й техніки – 11 балів.
Кількість балів	11 балів	11 балів	11 балів
Теми практичних занять	1.Діагностика суїцидальних тенденцій – 11 балів. 2.Розробка програми профілактики самогубств серед підлітків – 11 балів.	3.Складання психологічного портрету самогубці – 11 балів. 4.Опрацювати типи акцентуованих особистостей (за К. Леонгардом)– 11 балів.	5.Відпрацювання окремих технік психологічного консультування – 11 балів. 6.Особливості психологічної допомоги дітям, які пережили суїцид батьків – 11 балів.
Кількість балів	22 бали	22 бали	22 бали
Самостійна робота	Охарактеризуйте детермінанти суїцидальної поведінки дітей та	Проаналізуйте інформаційне поле щодо частоти і поширеності	Написати листа від імені психолога людині, яка зважилася на самогубство

	підлітків в Україні. Окресліть роль алкоголю та наркотиків у виникненні та реалізації суїцидальних тенденцій у підлітковому віці – 5 балів	самогубств серед психічно хворих людей – 5 балів.	(підліткові чи дорослому – на вибір) – 5 балів.
Кількість балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 192 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 1,92		
Підсумковий контроль	–		

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості : монографія / Я. Гошовський. – Дрогобич : Коло, 2008. – 525 с.
2. Калініна Ю. Запобігання суїцидальній поведінці серед підлітків / Ю. Калініна // Психолог. – 2005. – № 35. – С. 14–17.
3. Кризова психологія: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, 2010. - 401 с.
4. Лебедев Д.В., Назаров О.О., Тімченко О.В., Христенко В.Є., Шевченко І.О. П86 Психологія суїцидальної поведінки: Посібник / За заг. ред. проф. О.В.Тімченка. – Харків, 2007. – 129 с.
5. Федоренко Р. П. Психологія суїциду. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 260 с.

Додаткова література:

1. Екстремальна психологія: Підручник / [Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедев Д. В. й інші]; за заг. ред. проф. О.В.Тімченка – Х.: УЦЗУ, 2007. – 502 с.
2. Личко А. Є. Психопатии и акцентуации характера у подростков / [Під ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова]. – СПб. : Речь, 2009. – 256 с.
3. Пилягіна Г. Я. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України / Г. Я. Пилягіна, М. І. Винник // Новости медицины и фармации. – 2007. – № 215. – С. 10–11.
4. Романів О.П., О.О. Хаустова. Суїцид: сучасні підходи до профілактики / О.П. Романів, О.О. Хаустова // Ліки України. – 2013. – № 1. – С. 89-94.
5. Ребекка Р. Меррілл, Стівен Кові молодший / Вид-во: Альпіна Паблішер. – 2017. – 432 с.
- Ерік-Еммануель Шмітт / Вид-во: Кальварія. – 2009. – 96 с.